

Владимир Коларић

Завод за проучавање културног развитка, Београд

УДК 316.722:130.2(497.11)(049.32)
17.023.36:111.821(497.11)(049.32)
316.75(497.11)(049.32)

ЗА ЈЕДНУ ОДГОВОРНУ КУЛТУРНУ ПОЛИТИКУ

ПРИКАЗ КЊИГЕ: ВЕСНА ЂУКИЋ, *ПАМЋЕЊЕ КАО ОТПОР ЗАБОРАВУ*
– КРАТКА СТУДИЈА ПОЛИТИКЕ ОЧУВАЊА СРПСКОГ КУЛТУРНОГ
ИДЕНТИТЕТА, ИНСТИТУТ ЗА ПОЗОРИШТЕ, ФИЛМ, РАДИО И ТЕЛЕВИЗИЈУ,
ФАКУЛТЕТ ДРАМСКИХ УМЕТНОСТИ И МАТИЦА СРПСКА, БЕОГРАД И
НОВИ САД, 2022.

У монографији *Памћење као оштор заборава – Крајња студија холивудске очувања српског културног идентитета* Весна Ђукић наставља са истраживањима из области политике идентитета и културе памћења започетим у књизи *Духовито колико и смислено насловљеној (Ка)ко смо?*¹ Ауторка идентитетским питањима прилази из перспективе културне политике и њених епистемолошких темеља, с тим да док је у претходној књизи нагласак истраживања био на традиционалним облицима идентитета, пре свега заснованим на религији, језику и писму, њиховој историјској генези и институционалном третману,² у новој студији је, ауторкиним речима, „фокус на сазнавању и естетским потребама”, као рецепцијском и можда најважнијем аспекту културне политике као практичне, односно јавне политике у области културе.

Разумевајући културне политике као „јавне практичне политике засноване на културном суверенитету државе” (11), Весна Ђукић инсистира на примарно државно-националном облику институционализације културне политике, оспоравајући схватања која ову дисциплину представљају као наводно безинтересни, неидеологизовани, културно неукорењени и чисто технички низ процедура, заснован на

1 Ђукић, В. (2017) *(Ка)ко смо? – Студије културе памћења и политике идентитета у Србији*, Београд: Институт за позориште, филм, радио и телевизију Факултета драмских уметности.

2 Видети: Коларић, В. (2018) У трагању за идентитетом, *Култура* бр. 158, Београд: Завод за проучавање културног развитка, стр. 315–317.

некаквим апстрактним и универзалним вредносним начелима за које би се подразумевало да су од јавног интереса. Идејно-вредносни темељ културних политика не може бити пренабрегнут и занемарен нити може бити подразумеван или апстрактан, већ, према ауторкином разумевању, он почива на одређеним традицијским, односно историјски генерисаним идејама, вредностима и начелима који су у основи националне културе.

Када говоримо о националној култури, морамо говорити и о националном идентитету, који није само институционално верификовани политички вид саморазумевања сопствене припадности одређеној држави и друштву, већ у основи „трајна културна творевина” (11), која се у српском случају, стицајем историјских околности, стално налази пред изазовима дисконтинуитета културног памћења. Како питање националног идентитета ауторка не раздваја од питања културног памћења, она тај идентитет сагледава у светлу континуитета и дисконтинуитета у формирању, очувању и преношењу одређеног склопа идеја, вредности, норми и представа о себи и свету карактеристичних и одређујућих за неку – овде увек конкретно српску – националну заједницу. При томе ауторка посебно инсистира на појму имплицитне културе, која може да се очува и у периодима дисконтинуитета, односно и „када народ изгуби своју државу и институције” (12), као и на појму институционализованог културног памћења, које опет у периодима дисконтинуитета може да подлегне својеврсној „структуралној амнезији” (14).

На први поглед разнородне текстове у овој књизи, на тај начин, доследно и прегледно обједињује и усмерава питање „одсуства културног памћења, као и институционализованог облика задовољавања културних потреба и проблема” (15), са указивањем на чврсту повезаност културне политике и политике идентитета, у чему ауторка види својеврстан етички заснован императив „отпора забораву”. Културно памћење у том смислу, поред културног и спознајног, има и важан етички аспект, што додатно поткрепљује ауторкино заступање културне политике која мора бити нешто знатно више од низа техничких процедура, и имати идејно-вредносни и етички, заправо духовни темељ, при чему не безобално и аморфно универзалан, већ универзалан путем укореењености у одређеној националној култури.

Етичност ауторка разумева путем појма националне свести као, према С. Бојанину, „највишег степена развоја свесности људског бића”, који је „заснован на етичности мотива којима се одређују могућност и опстанак друштвене заједнице” (12), односно високом степену одговорности према сопственој институционализованој друштвеној, културној и историјској заједници у перспективи која обухвата прошлост, садашњост и будућност. С друге стране, корен етичности Весна Ђукић налази и у српској традицији, од оне херојске, попут појма и праксе „чојства”, преко културно-институционалне у појму светосавља, као „вековне духовне основе погледа на свет и начина живота српског народа” (13), до заветне и темељно идентитетски одређујуће, а повезане са Косовским заветом.

У првом поглављу књиге, ауторка расправља о кризи српског идентитета и културног памћења у југословенском периоду, као и о проблему преживљавања

„југословенске” културне свести и у периоду после распада заједничке државе, све до данас, чији је једна од последица и секуларизам, схваћен не као институционално одвајање државе и Цркве, већ као негирање права Цркве и верских установа и заједница, пре свега оне православно-хришћанске, да на било који начин учествују у друштвеном и политичком, односно јавном животу. У другом поглављу ауторка се посвећује импликацијама и идеолошко-идентитетским основама анационалних кампања вођених против позоришне представе „Српска трилогија”, односно, у трећем поглављу, против споменика Стефану Немањи у Београду. Треће поглавље је, поред тога, посвећено и проблему културног заборавља, односно „структуралне амнезије” локалних власти града Панчева на примеру чувене слике „Сеоба Срба” Паје Јовановића, па и самог историјског догађаја ком је посвећена.

Указујући на проблем колонијализоване свести и патерналистичког и ауторитарног приступа културној политици и културном памћењу, Весна Ђукић сматра да је „потребан додатан напор како би памћење било очувано за будуће генерације” (18), што и јесте основна тенденција ове књиге, позивајући се на Моларове речи да је „културно јединство нације често плод напорног рада”.

Ауторка у томе види неколико препрека: наслеђени „југословенски идентитет”, континуитет анационалних левичарских идеја развијаних у СФРЈ, које у области културне политике и даље имају много заговорника, наслеђе секуларизације, односно атеизацију јавног простора наслеђену из претходног периода, југословенски начин мишљења код дела цивилног друштва, мрежу алтернативних трансационалних медија који афирмишу „културу дисидентства” и, што је веома важно, одсуство свести о плуралном идентитету.

Управо уочавање овог последњег чиниоца има посебну како теоријску тако и полемичку вредност, тиме што, с једне стране, и сама ауторка заступа етички утемељен став о потреби за плуралношћу идентитета, културних форми и културних пракси, док с друге стране, демонстрира колико је исто у основи страно многим од оних који се декларативно залажу управо за плуралност сваке врсте.

У том смислу, Весна Ђукић као основни проблем српске културе и друштва, а не само културне политике, види у томе што су „супротно начелу поштовања културне разноликости, међународни културни односи крхке културне дипломатије током прве половине 21. века били примарно окренути конструкцији имица који није био заснован на националном културном идентитету српског народа”, односно да „само друштво није ценило културну разноликост, већ је тежило једнообразности и униформности” (22).

Ауторка тако сматра да само оне јавне практичне политике које одражавају дух и смисао усклађен с националном и грађанском традицијом утемељеној у српској историји и култури, могу бити истински демократске и плуралне, док нас „свака друга политика враћа у тоталитаризам, иако се може привидно представљати као мишљење о демократском напретку” (23). Овакав став, између осталог, почива на уверењу да национални идентитети, односно њихови носиоци, по себи не негирају

постојање других облика колективне самосвести у једном друштву, као и да су нација, а тиме и национални идентитет феномени који у себи садрже како генеричку тако и динамичку плуралност, односно да је јединство формирано процесом националне идентификације у основи „увек композитно”.³

Књига Весне Ђукић *Памћење као оштор забораву* представља теоријски завидно утемељено дијагностификовање жаришних проблема наше културне политике, пре свега у домену идентитета и памћења, с прецизно издвојеним примерима, студијама случаја и знацима решења, односно идејним и вредносним основама за једну другачију културну политику, истински окренуту будућности, али без заорава прошлости и занемаривања садашњости. У том смислу, поред теоријске, ова студија има и озбиљну практичну па и оперативну вредност.

Монографија има обим од 163 странице и поред уводног и закључног дела и три поглавља, садржи обиман списак извора и литературе, сажетке на српском и енглеском језику, белешку о ауторки и изводе из рецензија Дарка Танасковића, Мире Радојевић, Владимира Н. Цветковића и Дивне Вуксановић. Уредница књиге је Љиљана Рогач Мијатовић.

---

³ Хазони, Ј. (2021) *Врлина национализма*, Београд: Слио, стр. 123.